УДК: 101.1
DOI 10.33514/1694-7851-2024-4/3-817-824

Арзыматов Дж.С.
философия илимдеринин кандидаты, доцент
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Бишкек ш.
arzymatov57@mail.ru
Кочкорова Д.А.
философия илимдеринин кандидаты
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Бишкек ш.
dkochkorova@mail.ru

ДҮЙНӨНҮН ИЛИМИЙ СҮРӨТТӨЛҮШҮНҮН ДҮЙНӨ КАРАШТЫК ФУНКЦИЯЛАРЫ

Аннотация: Макалада дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүнүн дүйнө караштык функциялары каралат. Методологиялык маселелерди чечүү процессиндеги «дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү» түшүнүгүнүн эволюциясы ачылып берилет. Авторлор азыркы кездеги негизги тенденцияларынын бири катары илимий билимдерди интеграциялоонун маанилүүлүгүн белгилешет, мында дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү эмпирикалык жана теориялык деңгээлдеги изилдөө ишмердүүлүгүн калыптандыруучу компонент катары кызмат өтөйт. Макалада илимий билимдерди системалаштыруунун ар кандай деңгээлдери каралып, дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүнүн үч негизги тиби аныкталган: жалпы илимий, табият таануучулук жана локалдык. Авторлор ошондой эле илимий изилдөөнүн маанилүү элементи катары дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүн калыптандырууга көмөктөшүүчү философиялык принциптер менен илимий жетишкендиктердин өз ара байланышына да басым жасашат.

Негизги сөздөр: дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү, дүйнө караш, парадигма, модель, интегралдык образ, онтологиялык схема, классикалык, классикалык эмес, постклассикалык эмес, теориялык конструкт.

Арзыматов Дж.С.
кандидат философских наук, доцент
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек
arzymatov57@mail.ru
Кочкорова Д.А.
кандидат философских наук
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек
dkochkorova@mail.ru

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ НАУЧНОЙ КАРТИНЫ МИРА

Аннотация: В статье рассмотрены мировоззренческие функции научной картины мира. Раскрывается эволюция понятия «научная картина мира» в процессе решения

методологических задач. Авторы подчеркивают важность интеграции научных знаний как одной из ключевых тенденций современности, где научная картина мира выступает как компонент, формирующий исследовательскую деятельность на эмпирическом и теоретическом уровнях. В статье рассматриваются различные уровни систематизации научного знания и выделяются три основных типа научной картины мира: общенаучная, естественнонаучная и локальная. Авторы также акцентируют внимание на взаимосвязи между философскими принципами и научными достижениями, которые способствуют формированию научной картины мира как важного элемента научного поиска.

Ключевые слова: научная картина мира, мировоззрение, парадигма, модель, интегральный образ, онтологическая схема, классический, неклассический, постнеклассический, теоретический конструкт.

Arzymatov J.
candidate of philosophy, associate professor
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek c.
arzymatov57@mail.ru
Kochkorova D.
candidate of philosophy
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek c.
dkochkorova@mail.ru

WORLDVIEW FUNCTIONS OF THE SCIENTIFIC PICTURE OF THE WORLD

Annotation: The article examines the worldview functions of the scientific picture of the world. It reveals the evolution of the concept of "scientific picture of the world" in the process of solving methodological problems. The authors emphasize the importance of integrating scientific knowledge as one of the key trends of our time, where the scientific picture of the world acts as a component that forms research activities at the empirical and theoretical levels. The article examines various levels of systematization of scientific knowledge and identifies three main types of scientific picture of the world: general scientific, natural scientific and local. The authors also focus on the relationship between philosophical principles and scientific achievements that contribute to the formation of a scientific picture of the world as an important element of scientific research.
Keywords: scientific picture of the world, worldview, paradigm, model, integral image, ontological scheme, classical, non-classical, post-non-classical, theoretical construct.

Азыркы илимдин өнүгүүсүнүн мүнөздүү тенденцияларынын бири илимий билимдердин интеграциясы болуп саналат. Бул процесстин чагылышынын активүү фактору, аны калыптандыруучусу жана тездетүүчүүсү болуп дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү эсептелет. ДИС (дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү) илимдин структурасынын компоненти катары иштейт, ал философиялык жана дүйнө караштык билимдердин конкреттүү илимий издөө процесстерине тийгизген таасири менен камсыз кылынат, илимий-изилдөө ишмердүүлүгүн анын эмпирикалык жана теориялык деңгээлиндерин максаттуу багыттайт жана белгилүү бир

илимий дисциплинада изилденип жаткан предметтик аймактын объективдүү көрүнүшүн берет.

Илимий билимдин өзгөчөлүктөрүн структуралык-функционалдык изилдөө дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүн илимий билимдерди системалаштыруунун өзгөчө формасы катары аныктоого мүмкүндүк берет. Анын концепциясы теориянын анын объектисине болгон мамилесинин чегинен чыккан илимий изилдөөнүн өбөлгөлөрүнүн деңгээлин камтыйт. Бул дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүн илимий изилдөөнүн методологиясы тарабынан илимий жана таанып-билүүчү ишмердүүлүктүн өзгөчө бирдиги катары каралышы керек дегенди билдирет, бул илимдин методологиялык өзүн-өзү аңдоосунда анын концепцияларынын иштешинин жалпы закон ченемдүүлүктөрүн аныктамайынча мүмкүн эмес.

Илимий билимдин өзгөчө компоненти катары дүйнөнүн сүрөтүн талдоо баштапкы терминдердин маанисин алдын ала тактоону болжолдойт - "дүйнө" жана "дүйнө сүрөтү". Бүтүндөй дүйнө жөнүндө сөз болгондо, философиялык мааниси боюнча «дүйнө» категориясын жана конкреттүү илимдерде калыптанган жана колдонулган дүйнө түшүнүктөрүн, айталы, айырмалоо зарыл. «физика дүйнөсү», «биология дүйнөсү», «астрономия дүйнөсү» ж.б., башкача айтканда, тиешелүү конкреттүү илимий дисциплинанын изилдөө предмети болгон чындык жөнүндө.

ДИС түшүнүгүнүн дагы бир компоненти "сүрөт" болуп саналат. Дал ушул сөзмө-сөз түшүнүлгөн термин көп убакыт бою ДИС жөнүндөгү идеяларды интуитивдик деңгээлде сактап, бул концепцияга метафоралык маани берип, ДИСтин концептуалдык табиятын көмүскөдө калтырып, сенсордук-визуалдык мүнөзгө басым жасап келген. Албетте, «сүрөт» термини ар бир илим өзүнө мүнөздүү өзгөчөлүктөргө ээ болгон жаратылыштын визуалдык түстүү сүрөтү катары билимдин синтези жөнүндөгү алгачкы идеялардын аркасында пайда болгон .

Заманбап билимдерде “сүрөт” деген терминдин ордуна башка терминдер барган сайын көбүрөөк колдонулууда: “модел”, “интегралдык образ”, “онтологиялык схема” ж.б. Бул факт билимдин формасы катары ДИСтин өнүгүүсүндөгү эки тенденцияны чагылдырат. Биринчиден, илимий билимдерди синтездөө жана интеграциялоо методдору өзгөрүүдө, ДИСтен образ, модель, визуалдык сүрөт катары илимий билимдин логикалык формасы катары ДИСке өтүү жүрүп жатат. Концепциянын биринчи модификациясы негизинен күнүмдүк аң-сезимде жана илимдин өнүгүүсүнүн алгачкы этаптарында, экинчиси - кыйла өнүккөндө, өзгөчө азыркы илимде берилген. Экинчиден, кеп, кыязы, дүйнөнүн сүрөтүнүн ачык-айкындыгын жоготуу жөнүндө эмес, көрүүнүн табиятынын тарыхый өзгөрүшү жана бул функцияны аткарган объектилердин өзгөрүшү жөнүндө болушу керек.

ДИС илимий билимдерди системалаштыруунун спецификалык формасы катары иш алып барат, анын иштешинин жана өнүгүшүнүн белгилүү бир этабына ылайык илимдин объективдүү дүйнөсүнүн көз карашын белгилейт жана ар дайым белгилүү философиялык принциптерге негизделет, бирок алар өз алдынча али камсыз кыла албайт. дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү жана аны алмаштырбайт. Бул сүрөттөлүш илимдин ичинде эң маанилүү илимий жетишкендиктерди жалпылоо жана синтездөө аркылуу түзүлөт; философиялык принциптер бул синтез процессин максаттуу багыттап , алынган натыйжаларды негиздейт. Илимий изилдөөдө билимдин тынымсыз өсүшү жана илимдеги инновациянын баалуулугу чоң роль ойнойт . Илимдин идеалы катары төмөнкүдөй принцип жарыяланган: бардык изилдөөлөр чындыктын алдында бирдей [1, 393 б.].

Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүндө билимди системалаштыруунун ар кандай деңгээлдери бар болгондуктан, негизги үч түрү бар [4, 9 б.]. Демек, илимдин структурасынын жана динамикасынын процесстерин мүнөздөөдө “дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү” түшүнүгү колдонулган үч негизги маанини көрсөтсө болот . Биринчиден, бул ар кандай илимдерде алынган билимдерди системалаштыруу үчүн өзгөчө горизонтту билдирет. Бул мааниде алар дүйнөнүн жалпы илимий сүрөттөлүшү жөнүндө сөз кылышат, ал дүйнөнүн бүтүндөй элеси катары иш алып барат, анын ичинде жаратылыш жана коом жөнүндөгү идеяларды камтыйт. Экинчиден, «дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү» термини табият таануу дисциплиналарынын жетишкендиктерин синтездөөнүн натыйжасында өнүккөн табият жөнүндөгү түшүнүктөрдүн системасын белгилөө үчүн колдонулат. Ошо сыяктуу эле, бул түшүнүк гуманитардык жана коомдук илимдерде алынган билимдердин жыйындысын белгилей алат. Үчүнчүдөн, ал белгилүү бир илимдин предметине бүтүндөй көз карашты бекитип, анын тарыхынын белгилүү бир этабында калыптанып, бир этаптан экинчи этапка өтүү учурунда өзгөрүп туруучу белгилүү бир илимдеги билимди системалаштыруу горизонтун билдирет. Бул маанилерге ылайык «дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү» түшүнүгү өз ара байланышкан бир катар түшүнүктөргө бөлүнөт, алардын ар бири илимий билимдерди системалаштыруунун өзгөчө деңгээли катары дүйнөнүн илимий сүрөтүнүн өзгөчө түрүн белгилейт. Бул жалпы илимий, табият таануу жана коомдук, акырында, дүйнөнүн локалдык (өзгөчө) илимий сүрөттөлүшү деген түшүнүктөр.

Бүгүнкү күндө ДИС илим предметин, анын фактыларын жана теориялык схемаларын, жаңы изилдөө көйгөйлөрүн жана аларды чечүүнүн ыкмаларын аныктоого жана чечмелөөгө мүмкүндүк берген изилденүүчү чындыктын сүрөттөлүшү катары илимий изилдөөлөрдүн негиздеринин компоненти катары түшүнүлөт. . Дал ДИС аркылуу фундаменталдуу идеялар жана принциптер бир илимден экинчи илимге которулат [5, б. 232]. Ошентип, дүйнөнүн эң көп изилденген физикалык сүрөттөлүшү физикалык изилдөө предметинин системалык мүнөздөмөлөрүнүн жалпыланган идеясын камтыйт. Физикада топтолгон ар кандай физикалык теориялардын жана эксперименталдык фактылардын синтезинин формасы болуу менен ал дүйнөнүн табигый илимий сүрөтүнүн эң маанилүү фрагментин түзөт. Дүйнөнүн физикалык сүрөттөлүшүы физикалык изилдөөнүн предметин бир катар идеялар аркылуу мүнөздөйт: фундаменталдык физикалык объекттер жөнүндө, физикада изилденүүчү объекттердин типологиясы жөнүндө, объекттердин өз ара аракеттенүүсүнүн жалпы өзгөчөлүктөрү жөнүндө, физикалык дүйнөнүн мейкиндик-убакыт мүнөздөмөлөрү жөнүндө. . Практикадагы жана билимдердин өзгөрүшүнө байланыштуу бул идеялардын өзгөрүшү физикалык ДИСтердин реструктуризациясына жана өзгөрүшүнө алып келет.

Дүйнөнүн өзгөчө сүрөттөлүшүн дүйнөнүн табигый илимий жана жалпы илимий сүрөттөлүшүнө синтездөө философиялык идеялардын жана принциптердин, ошондой эле бул илимдердин теорияларынын жана билимдин (тажрыйбанын) эмпирикалык катмарынын негизинде ишке ашат. Белгилей кетчү нерсе, теориялык схемаларды негиздөө процедураларынын бири болуп алардын дүйнөнүн сүрөттөлүшүнө проекция болуп саналат, мунун аркасында алардын объектилеши пайда болот, ошондой эле теориялык мыйзамдарды туюндурган теңдемелерди интерпретациялоо [6, б. 249]. Теориянын курулушу, өз кезегинде, дүйнөнүн сүрөттөлүшүн тактайт.

Ошентип, философиялык изилдөөлөрдөгү илимий билимдин түзүлүшүн жана өнүгүү закон ченемдүүлүктөрүн талдоо дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүн таанып-билүү ишмердигиндеги ролу жана орду жөнүндөгү проблематиканы иштеп чыгууга алып келди. Бул

өнүгүү процессинде «дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү» түшүнүгү дайыма жаңы аныктамалар менен байыды, бул түшүнүк илимдин методологиялык анализинин категориясынын статусун тастыктады.

Методологиялык маселелерди андан ары чечүү бул категориянын жаңы өнүгүшүн камтыйт. Мындай иштеп чыгууну ишке ашыруу үчүн методологиялык анализдин азыркы этабында аныкталган дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүндө көйгөйлөрдүн жыйындысы менен аныкталган багыттарды изилдөө зарыл. Алардын ичинен негизги суроолор дүйнөнүн атайын илимий сүрөттөлүштөрүнүн абалы, билимдин өсүү процессинде физиканын материалында ачылган дүйнөнүн өзгөчө сүрөттөлүштөрүнүн иштешинин жана реструктуризациясынын механизмдеринин универсалдуулугу жөнүндө, методдор жөнүндө. алардын синтези боюнча дүйнөнүн табигый жана жалпы илимий сүрөттөлүштөрү калыптанат.

Илим өзүнүн өнүгүүсүндө үч негизги этаптан өтөт: классикалык, классикалык эмес, постклассикалык эмес (модерндик). Бул этаптардын ар биринде илимий изилдөөнүн тиешелүү идеалдары, нормалары жана методдору иштелип чыгат, ой жүгүртүүнүн белгилүү стили, өзгөчө концептуалдык аппарат ж.б. Бул мезгилдүүлүктүн критерийи (негизи) таанып-билүүнүн объектисинин жана субъектинин өз ара байланышы (каршылыгы) болуп саналат.

Бул этаптардын ар биринин өзүнүн парадигмасы (теориялык, методологиялык жана башка орнотуулардын жыйындысы), дүйнөнүн өзүнүн сүрөттөлүшү, өзүнүн фундаменталдуу идеялары бар. Классикалык этаптын парадигмасы бар, анын сүрөттөлүшү катуу (Лапластык) детерминизм принцибинде курулган, ал саат механизми катары ааламдын образына туура келет; Салыштырмалуулук, дискреттүүлүк, кванттоо, ыктымалдуулук жана толуктоо парадигмасы классикалык эмес илим менен байланышкан .

Постклассикалык этап калыптануу жана өзүн өзү уюштуруу парадигмасына туура келет [2, б. 117]. Илимдин жаңы (постклассикалык эмес) образынын негизги белгилери синергетика аркылуу чагылдырылат, ал өтө ар түрдүү мүнөздөгү системаларда (физикалык, биологиялык, техникалык, социалдык ж.) [2, б. 249]. “Синергетикалык кыймылга” багыт алуу – бул болмуштун эң маанилүү мүнөздөмөлөрү катары тарыхый мезгилге, системалуулугуна (бүтүндүгүн) жана өнүгүүсүнө багыт алуу.

Ошол эле учурда илимдин классикалык образын классикалык эмес, ал эми экинчисин постклассикалык эмес образ менен алмаштырууну ар бир жаңы этап толугу менен жок кылууга алып келет деген мааниде жөнөкөйлөтүлгөн мааниде түшүнүүгө болбойт. Тескерисинче, алардын ортосунда өтүүчүлүк байланыш бар. “Танууну тануу мыйзамынан” ачык көрүнгөндөй: мурунку этаптардын ар бири кийинкисине кайра өзгөртүлгөн, модернизацияланган формада өтөт.

Ошентип, дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү илимий ой жүгүртүүнүн стилин жана ыкмасын аныктаган дүйнөнүн негиздүү конкреттүү тарыхый идеясы катары тарыхый формаларга ээ жана өнүгүп турат. Заманбап ДИСтин эволюциясы классикалыкдан классикалык эмес жана пост-классикалык эмес кыймылды сунуштайт .

Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү (ДИС) дүйнө жөнүндөгү билимдерди жалпылоо гана эмес, илимий изилдөөнүн методологиясына таасир этүүчү маанилүү курал. Буга чейин талкууланган аспектилерден тышкары, заманбап илимий билимдердин контекстинде ДИСтин маанисин жакшыраак түшүнүүгө жардам бере турган бир нече жаңы багыттарды жана темаларды аныктоого болот.

Азыркы заманда дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүнө техниканын таасири чоң роль ойнойт. Технологиянын өнүгүшү менен дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү да өзгөрөт.

Компьютердик моделдөө, чоң маалыматтар жана жасалма интеллект сыяктуу жаңы инструменттер жана изилдөө ыкмалары илимпоздордун дүйнөнү кабылдоосуна жана чечмелөөсүнө олуттуу таасирин тийгизүүдө. Биздин оюбузча, бул технологиялар изилдөөчүлөргө мүмкүнчүлүк берет:

- Татаал моделдерди түзүү: Заманбап эсептөө күчү мурда эсептөө чектөөлөрүнөн улам жеткиликсиз болгон моделдерди түзүүгө мүмкүндүк берет. Бул климат же экосистема сыяктуу татаал системаларды тагыраак түшүнүүгө алып келет.

- Чоң көлөмдөгү маалыматтарды иштетүү: Чоң маалыматтарды чогултуу жана талдоо илимий изилдөөлөр үчүн жаңы горизонтторду ачып, мурда байкалбай калган калыптарды жана тенденцияларды аныктоого мүмкүндүк берет.

- Эксперименттик процесстерди жөнөкөйлөштүрүү: Автоматташтыруу жана робототехника технологиялары эксперименттерди тезирээк жана арзаныраак өткөрүүгө мүмкүндүк берет, бул илимий сүрөттөлүштүн калыптанышына да таасирин тийгизет.

Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү дисциплиналар аралык изилдөөдө өзгөчө роль ойнойт жана анын мааниси төмөндөгүдөй: Азыркы илим барган сайын дисциплиналар аралык мамилени талап кылууда. Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү ар түрдүү тармактардагы билимдерди интеграциялоо платформасына айланат. Бул бизге мүмкүнчүлүк берет:

- Жаңы теорияларды иштеп чыгуу: Ар түрдүү дисциплиналардагы билимдерди айкалыштыруу чындыктын татаалдыгын толугураак чагылдырган жаңы теорияларды жана концепцияларды түзүүгө алып келиши мүмкүн. Бул дүйнөнүн объективдүү сүрөттөлүшүн түзүүгө мүмкүндүк берет.

- Татаал маселелерди чечүү: Климаттын өзгөрүшү же пандемия сыяктуу көптөгөн заманбап чакырыктар комплекстүү мамилени талап кылат, ага дисциплиналар аралык изилдөө аркылуу гана жетишүүгө болот.

- Инновацияларды жайылтуу: Ар түрдүү тармактардагы билимдердин интеграциясы инновациялык чечимдердин жана технологиялардын пайда болушуна өбөлгө түзөт.

Жогоруда айтылгандардын бардыгынан тышкары, дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүн түзүүнүн этикалык аспектилерин да эске алуу керек. Илим өнүккөн сайын жаңы этикалык суроолор пайда болот. Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү эмпирикалык маалыматтарды гана эмес, моралдык аспектилерди да эске алышы керек. Окумуштуулар өз изилдөөлөрүнүн жана технологияларынын кесепеттерин билиши керек [7, б. 444]. Бул социалдык жана экологиялык аспектилерди камтыйт. Өзгөчө генетика же жасалма интеллект сыяктуу тармактарда изилдөө жүргүзүүдө этикалык стандарттарды эске алуу маанилүү. Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү илимий ачылыштар жөнүндө коомдун пикирин эске алуусу керек. Билим жана маалымдуулук илимге карата коомдук пикирди калыптандырууда негизги ролду ойнойт.

Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү өнүгүүнү улантууда. Илимий дүйнө таанымдын (ИДТ) келечеги көптөгөн факторлор менен аныкталат, анын ичинде билимдердин интеграциясы, технологиянын өнүгүшү жана илимдин философиялык негиздериндеги өзгөрүүлөр. Келгиле, жакынкы жылдарда ДИСти түзө турган негизги тенденцияларды кененирээк карап чыгалы. Эң көрүнүктүү тенденциялардын бири – ар түрдүү дисциплиналардагы илимий билимдердин интеграциясы. Бул климаттын өзгөрүшү, адамдардын ден соолугу жана туруктуу өнүгүүсү сыяктуу татаал жана көп кырдуу маселелерди чечүү зарылчылыгы менен шартталган. Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү бул интеграцияны көбүрөөк чагылдырып, табигый илимдер менен гуманитардык илимдердин өз ара аракеттенүүсү үчүн мейкиндикти түзөт [3, б. 48]. Экология, биоинформатика жана неврология сыяктуу билимдин жаңы тармактары ар түрдүү

дисциплиналардагы билимдердин синергетикасын талап кылат. Бул ыкмалардын жана методдордун көп түрдүүлүгүн эске ала турган жаңы ДИС моделдерин түзүүгө алып келет. Универсалдуу тилдерди жана ар түрдүү илимий коомчулуктардын ортосунда маалымат алмашуу ыкмаларын өнүктүрүү зарыл болуп калат. Бул идеяларды жана технологияларды тезирээк жайылтууга жардам берет.

Техникалык жетишкендиктер дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүн калыптандырууга олуттуу таасирин тийгизүүдө. Заманбап эсептөө технологиялары татаал системалардын динамикасын жакшыраак түшүнүүгө жардам берген татаал моделдерди жана симуляцияларды түзүүгө мүмкүндүк берет. Бул ДИСтин алкагында болгон теорияларды кайра карап чыгууга жана жаңы концепциялардын калыптанышына алып келиши мүмкүн.

Постклассикалык эмес илим илимий билимди түшүнүүгө жаңы ыкмаларды камтыйт. Детерминизмге басым жасалган классикалык моделден айырмаланып, постклассикалык эмес илим системалардын өзүн өзү уюштуруу, татаалдыгы жана динамикасынын идеяларын камтыйт. Синергетика чындыктын ар кандай аспектилеринин ортосундагы мамилелерди түшүнүү үчүн жаңы горизонтторду ачат. XXI-кылымдын глобалдык чакырыктарын (мисалы, климаттын өзгөрүшү, пандемия жана социалдык өзгөрүүлөр) эске алуу менен ДИС жаңы шарттарга ыңгайлашууга тийиш. Илимий коомчулуктун алдында азыркы проблемалардын татаалдыгын жана өз ара байланышын эске алган изилдөөнүн жаңы методдорун иштеп чыгуу зарылчылыгы келип чыгат. Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү илимий билимдер процессинде экологиялык, социалдык жана экономикалык факторлорду эске алууну талап кылган туруктуу өнүгүү принциптерин камтууга тийиш. Глобалдык чакырыктарды эске алуу менен, ар кайсы өлкөлөрдүн окумуштууларынын кызматташтыгы ДИС түзүүнүн негизги аспектиси болот. Бул жалпы көйгөйлөрдү чечүү жана билим алмашуу үчүн күчтөрдү бириктирүүгө мүмкүндүк берет.

Дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшүнүн келечеги көптөгөн факторлор менен аныкталат - билимдердин интеграциясынан баштап технологиянын өнүгүшүнө жана илимге коомдук кабылдоонун өзгөрүшүнө чейин. ДИС статикалык түшүнүк эмес; ал дуйнө жөнүндөгү биздин түшүнүгүбүздөгү өзгөрүүлөрдү чагылдырып, илим менен өнүгүүнү уланта берет. ДИСтин эволюциясы илимий изилдөөлөрдүн маанилүү аспектиси болуп калат, бул изилдөөчүлөргө жаңы чакырыктарга ыңгайлашууга жана азыркы замандын татаал проблемаларына инновациялык чечимдерди табууга мүмкүндүк берет.

Ошентип, дүйнөнүн илимий сүрөттөлүшү илимий билимдин динамикалык элементи болуп саналат. Ал илимдин азыркы абалын чагылдырып гана койбостон, андан аркы изилдөөлөргө, ачылыштарга негиз болуп кызмат кылат. Анын функцияларын жана эволюциясын түшүнүү илимпоздорго илимдин тез өзгөрүп жаткан дүйнөсүндөгү татаал проблемаларга натыйжалуураак мамиле кылууга мүмкүндүк берет.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Арзыматов Ж.С. Илим – билимдердин өзгөчө тиби катары // Вестник КГУ имени И. Арабаева. – 2022. - №4. – 388-393 с.
2. Буданов В.Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании. – М.: 2009. – С. 117.
3. Иванов О.П., Винник И.А. Междисциплинарность в науке и образовании. Часть I. Истоки и ранний этап развития междисциплинарности// История и педагогика естествознания. 2015. – № 2. – С. 46-51.

4. Макиенко М.А., Фадеева В.Н. Современная научная картина мира. – Томск, 2013. – С. 9.
5. Степин В.С. Философия науки. Общие проблемы. – М.: 2007. – С. 232.
6. Степин В.С. Постнеклассика: философия, наука, культура. Спб.: 2009. – С. 249.
7. Субанбекова М.Ш. Философские проблемы науки в условиях современной цивилизации// Вестник КГУ имени И. Арабаева. – 2022, №4. – 440-444 с.

Рецензент: философия илимдеринин доктору, профессордун м. а Сариева К.